

Odsjek za turski jezik i književnost
Filozofski fakultet u Zenici

MISBAH MISBAH

-Geçmişten Günümüze-
**Balkanlarda Türkçenin
Sürelî Yayınlardaki
Yeri ve Önemi Sempozyumu
Tebliğ Kitabı**

(11-14 Mayıs 2017, Bosna Hersek / Zenica)

Odsjek za turski jezik i književnost
Filozofski fakultet u Zenici

-Geçmişten Günümüze-
**Balkanlarda Türkçenin
Sürelî Yayınlardaki
Yeri ve Önemi Sempozyumu
Tebliğ Kitabı**

(11-14 Mayıs 2017, Bosna Hersek / Zenica)

Genel Yayın Yönetmeni / Glavni i odgovorni urednik
Prof. Dr. Edina Solak

Editör / Editor
Murat Sedat Sert

Tertip Kurulu / Organizacioni odbor

Prof. Dr. Dževad Zečić

Prof. Dr. Damir Kukić

Prof. Dr. Edina Solak

Doç. Dr. Adnan Kadrić

Doç. Dr. Yavuz Kartallıoğlu

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Saçkesen

Yrd. Doç. Dr. Ertuğrul Karakuş

Yrd. Doç. Dr. Genç Osman Geçer

Dr. Halit Eren

Arzu Özge Kartallıoğlu

Faruk Berat Akçeşme

Lokman Ertürk

Mehmet Âkif Yaman

Murat Sedat Sert

Soner Şahin

Destek Veren Kurum ve Kuruluşlar / Sponzori

Zenica Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Saraybosna Yunus Emre Enstitüsü

T.C. Saraybosna Kültür ve Tanıtma Ataşeliği

IRCICA (İslam Konferansı Teşkilatı İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi)

BALMED (Balkanlar Medeniyet Merkezi)

Kahramankazan Belediyesi

Tasarım / Dizajn

Almir Balčinović

Baskı Yeri ve Yayın Sahibi / Štampa i izdavač

CPU Printing company

Baskı Adedi / Tiraz

100

CIP - Katalogizacija u publikaciji

Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo

050(497):811.512.161(063)(082)

GEÇMİŞTEN Günümüze - Balkanlarda Türkçenin Süreli Yayınlarıdaki Yeri ve Önemi Sempozyumu (2017 ; Zenica)

Geçmişten Günümüze - Balkanlarda Türkçenin Süreli Yayınlarıdaki Yeri ve Önemi Sempozyumu : Tebliğ Kitabı /

Geçmişten Günümüze - Balkanlarda Türkçenin Süreli Yayınlarıdaki Yeri ve Önemi Sempozyumu, 11-14 Mayıs 2017,

Zenica. - Sarajevo : CPU Printing Company, 2017. - 752 str. : ilustr. ; 25 cm

Bibliografija i bilješke uz tekst.

ISBN 978-9926-418-02-1

COBISS.BH-ID 24018694

Sempozyum İnternet Sitesi / Zvanična web stranica

<http://ff.unze.ba/gecmisten-gunumuzze-balkanlarda-turkcenin-sureli-yayinlardaki-yeri-ve-onemi-sempozyumu/>

Fennî ve Edebî Bir Dergi Olarak *Gonca-i Edep*

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Arş. Gör. Deniz DEPE
Eskişehir, Türkiye

Özet

Muallim Sa'dî Efendi tarafından Selanik'te toplam on bir sayı çıkarılan *Gonca-i Edep*'in ilk sayısı 13 Mart 1883 tarihli'dir. Selanik Vilayet Matbaası'nda basılan derginin yazarları arasında Osman Tevfik Bey, Fazlı Necip, Osman Âdil, Nazmi, Ethem Efendi, Ali Ruhi Bey gibi isimler vardır. Hem bilimsel içerikte yazılar hem edebî şiirlere yer veren derginin aynı zamanda eğitici içeriğe de sahip olduğu görülmektedir. On dokuzuncu yüzyıl Osmanlı matbuatında dergilerin hem fennî hem edebî içeriğe sahip olması başlı başına dikkate değer bir konu olmakla beraber, *Gonca-i Edep* bu tarz dergilerin en önemlilerinden biridir. Çıktığı tarihlerde İstanbul'da bile az sayıda Türkçe yayın yapan dergi varken, *Gonca-i Edep* ilk sekiz sayısını on beş günde bir olmak üzere düzenli olarak yayınlamış ve siyasetten uzak, bilimsel ağırlıklı, didaktik bir dergi olarak dikkat çekmiştir.

Bu çalışmada da bir kültür şehri olan Selanik'te yayınlanan *Gonca-i Edep*'in Osmanlı matbuat hayatındaki yeri ve Balkanlarda çıkan diğer dergilerden ayrılan yönleri incelenecek, derginin içeriği ve yazarları tanıtılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: *Gonca-i Edep*, Osmanlı matbaası, fennî dergiler, edebî dergiler, Selanik matbaası

Abstract

The first issue of *Gonca-i Edep*, issued by Muallim Sa'dî Efendi in Selanik is 13 March 1883. Among the authors of the magazine published in Selanik Vilayet Matbaası are Osman Tevfik Bey, Fazlı Necip, Osman Adil, Nazmi, Ethem Efendi and Ali Ruhi Bey. It appears that both the scientific and literary content the magazine also have educational content at the same time. *Gonca-i*

Edebiyat is one of the most important of these kinds of magazines, as it is a remarkable subject in itself to have both scientific and literary content in the nineteenth century Ottoman prints. *Gonca-i Edebiyat* was able to publish the first eight numbers on a regular basis every fifteen days, and was noted as a didactic journal devoid of politics.

In this study, the place of *Gonca-i Edebiyat* published in Selanik, which is a cultural city, in the Ottoman print life and the different aspects of the magazines published in the Balkans will be examined and the contents of the magazine and its authors will be tried to be introduced.

Key words: *Gonca-i Edebiyat*, Ottoman press, scientific magazines, literary magazines, Selanik press

Günümüzdeki anlamıyla ilk gazete olan *Avisa, Relation oder Zeitung* 1609'da Almanya/Strasbourg'ta haftalık olarak Almanca yayımlanır. Londra'daki ilk İngiliz gazetesi ise 1622'de çıkan *The Weekly News From Italy and Germany*'dir. Paris'te 1631'de, Roma'da 1640'ta, Polonya'da 1661'de, Rusya'da 1702'de, Amerika'da 1704'te, Madrid'de 1724'te ilk gazeteler yayımlanır.¹ Bizde gazete ve derginin tarihî hikâyesine geldiğimizde ise karşımıza ilk *Vakayi'-i Mısıriyye* çıkar. 1828'de çıkmaya başlayan gazete, Kavalalı Mehmet Ali Paşa tarafından Türkçe-Arapça olarak yayımlanır. İlk yarı resmî gazetemiz Sultan II. Mahmud zamanında çıkan *Moniteur Ottoman*, ilk resmî gazetemiz 1831'de başlangıçta Türkçe, daha sonra Arapça, Ermenice ve Rumca da çıkan *Takvim-i Vakayi'*dir. William Churchill'in 1840'ta çıkardığı ilk özel Türkçe gazetemiz *Cerîde-i Havadis*, hekimlerin yayın organı olarak 1848'de Türkçe-Fransızca çıkan *Vakayi'-i Tibbiye*, Şinasi ve Ağâh Efendi'nin 1860'ta birlikte çıkardıkları ilk Türk gazetesi *Tercüman-ı Ahval* gibi gazeteleri *Rûznâme-i Cerîde-i Havadis* (1860), *Tasvir-i Efkâr* (1862), *Takvim-i Ticaret* (1865), *Muhbir* (1866) izler.²

Bilinen ilk dergi 5 Ocak 1665'te Paris'te çıkan *Journal des savants*'dir. O yıllarda çıkan diğer dergiler Londra'da *Philosophical transaction* (1665), Roma'da *Giornale de letterati* (1668), Leibzig'de *Acta eruditorum* (1682) ve *Monatsgesprache* (1688), Amerika'da *American magazine* (1741) ve *Genaral magazine* (1741) olarak sıralanabilir.³

1 Hasan Duman, *Osmanlı-Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri*, C.1, Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara, 2000, s. 6.

2 A.g.e., s.7-9.

3 Ziya Bakırcıoğlu, "Dergi", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C.2, 1977, s.246.

Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk Türkçe dergisi 26 Mart 1849 tarihli *Vakâyi-i Tıbbiye*'dir. Aylık çıkan bir tıp dergisi olan *Vakâyi-i Tıbbiye* yirmi sekiz sayı yayımlanarak 1851'de kapanmıştır. "Tıbbî konuları içeren bu derginin çıkarılması için, o dönemde Hekimbaşı Abdülhak Molla, bir gerekçe ile Sadaret'e müracaat etmiştir. [...] Her sayısı 2-4 sayfa olarak çıkan dergideki yazılar imzasızdır. [...] 600 kadar abonesi olan dergi yayın hayatını yaklaşık üç sene sürdürdükten sonra kapanmıştır."⁴

İlk fen dergimiz ise Münif Paşa tarafından toplam kırk yedi sayı çıkarılan 1861 tarihli *Mecmua-i Fünûn*'dur. "Münif Paşa, derginin ilk sayısına yazdığı önsözde amacının 'vatan çocuklarının yetişmesini sağlamak olduğunu' belirtmiştir. [...] Dergi, 'Bir Yıldız Böceği ile Bir Yolcu' başlıklı yazı nedeni ile"⁵ kapanmıştır.

1860'ların diğer dergilerinden bazıları ise şöyle sıralanabilir: *Mecmua-i İber-i İntibah*, *Mir'at*, *Ceride-i Askeriye*, *Mecmua-i İbretnümâ*, *Mecmua-i Maarif*, *Takvim-i Ticaret*, *Sihahtnüma*, *Âyîne-i Vatan*, *Tuhfet-üt-Tib*. 1870'lere ilk mizah dergimiz *Diyojen* (1870) ile başlarız. 1872'de de halka yönelik ilk dergi ile karşılaşırız: *Dağarcık*. Ahmet Mithat Efendi tarafından yirmi sayı çıkarılan *Dağarcık*, popüler bir bilim dergisidir. *Ravzat-ül Maarif*, *Ceride-i Tıbbiye-i Askeriye*, *Cüzdan*, *Muharrir*, *Medrese-i Edeb* gibi dergileri de 1870'lerin diğer dergileri olarak sıralamak mümkündür. Yetmişlerin sonuna geldikimizde ise 1876'da II. Abdülhamit'in tahta çıkması ve birkaç sene sonra başlayan istibdat yıllarının yayın hayatını olumsuz etkilediğini görürüz. Gazetedeki sansür yayıncıları dergiye yönlendirmiş ve 1880-1890 yılları arasında ellinin üzerinde dergi çıkmıştır.⁶

Ebüzziya Tevfik Bey'in çıkardığı ve 159 sayı süren *Mecmua-i Ebüzziya* (1880), Mahmut Celalettin ve Samipaşazade Baki'nin yönetiminde altmış sekiz sayı çıkan eğitim ve bilim dergisi *Hazine-i Evrâk* (1881), *Yadigâr*, *Derme-Çatma*, *Mecmua-i Ulûm*, *Hafta*, *Şark*, *Aile*, *Bağçe*, *Rehber-i Fünûn*, *Hanımlar* seksenli yılların dergilerinden bazıları olarak sıralanabilir. 1885'ten sonra ise yayın hayatı üzerindeki baskı şiddetlenecek, 1890-1908 arasında sadece beş dergi yayımlanabilecektir.⁷

4 Bülent Varlık, "Tanzimat ve Meşrutiyet Dergileri", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C.1, 1985, s.112.

5 A.g.e., s.113.

6 Arda Odabaşı, "Osmanlı Taşrasının Aydınlanmacı Dergisi: Gonca-i Edeb", "Önsöz", *Selânik'te Osmanlı Matbuatı Gonca-i Edeb*, Türkuaz Yayınları, İstanbul, 2009, s.19-21.

7 A.g.e., s. 21-22.

Baskının arttığı 1880'lerin son yıllarında Selanik, İstanbul'a göre çok daha özgür görünmektedir. *Gonca-i Edep* dergisinin çıktığı 1883-1884 yıllarında İstanbul'da *Mecmua-i Ebüzziya*, *Mecmua-i Asar*, *Âfâk*, *Bahar*, *Envâr-ı Zekâ* gibi az sayıda Türkçe dergi görünmektedir.⁸ İstanbul'dan sonra ikinci büyük kent olan Selanik'in 1880'lerden sonra basında ülkenin önde gelen merkezlerinden biri olduğunu söylemek mümkündür. Bu yıllarda Selanik, farklı dinden ve kültürden insanların bir arada yaşadığı, çok dilli ve kozmopolit bir liman kentidir. Belediye teşkilatına kavuşan ilk kentlerden biri olan şehir, modernleşme sürecinde hızlı yol kat eden bir ticaret ve sanayi merkezidir. Ayrıca Mustafa Kemal Atatürk'ün de gittiği ilk özel İslam Okulu, Şemsi Efendi tarafından 1869'da açılır ve böylece modern eğitim de başlamış olur. *Gonca-i Edep*'in kurucusu Muallim Sa'dî Efendi'nin müdürü olduğu Mekteb-i Osmanî, Sabatayist cemaatin kurduğu Mekteb-i Terakki, ilk kız rüştiyelerinden biri olan Selanik İnâs Rüştiyesi de Selanik'teki diğer modern eğitim veren özel okullar olarak sıralanabilir.⁹ Bu dönem Selanik'te Fransız tiyatrolarının ve Batılı eğlence tarzının yoğun olması da dikkate değerdir.¹⁰

Selanik'te çıkan ilk Türkçe gazete resmî vilayet gazetesi olan 1869 tarihli *Selanik*'tir. Onu *Rumeli* gazetesi (1873-1874), *Rumeli*'nin devamı *Zaman* (1876-1880), aile ve çocuk dergisi olan *Âyîne* (1875-1876) ve *Gonca-i Edep* ile aynı dönemde çıkan ve on sayı süren *Mezra'-i Maarif* (1883) takip eder.¹¹ Osmanlı-Türk dergiciliğinin temel özellikleri; ansiklopedist/aydınlanmacı çizgisi, Batı'ya yöneliş, Batı'daki bilimsel ve teknik gelişmelerin tanıtılmaya çalışılması, ahlak ve eğitim konuları ve siyasetten uzaklık olarak sıralanabilir. Tüm bu özellikler *Gonca-i Edep* dergisi için de geçerlidir.¹²

Selanik Maarif Meclisi'nin izniyle Selanik Vilayet Matbaası'nda 1 Mart 1299 (13 Mart 1883) tarihinde ilk sayısı basılan *Gonca-i Edep*¹³ dergisinin yayın hayatı on bir sayı sürmüştür, son sayı 15 Mart 1300 (27 Mart 1884) tarihinde çıkmıştır. İlk sekiz sayısı düzenli bir şekilde on beş günde bir çıkan derginin son üç sayısında bu tarihsel düzen bozulmuştur. Her sayısı on altı sayfa olan dergi-

8 A.g.e., s. 22.

9 A.g.e., s. 23.24.

10 İbrahim Şahin, *Selanikli Fazlı Necib'in Hayatı ve Eserleri*, Bilge Yayınevi, Ankara, 2004, s.3.

11 Odabaşı, s. 25.

12 A.g.e., s. 22-23.

13 Dergiye Türkiye'de Atatürk Kitaplığı (1-10), Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi (1-7), Hakkı Tarık Us Kütüphanesi (1-11), Milli Kütüphane (1-11), Akşam Gazetesi Kütüphanesi (1-9)'nden ulaşılabilir. Ayrıca Hakkı Tarık Us Kütüphanesi'nin internet arşivinden de dergi bilgisayar ortamında görüntülenebilmektedir. *Gonca-i Edep*'in latin harflerine aktarılmış metni için bkz. Şeyda Aysun Oğuz-Sevengül Sönmez (Haz.), *Selanik'te Osmanlı Matbaatı Gonca-i Edep*, Turkuaz Yayınları, İstanbul, 2009.

nin boyutlarının on altıya yirmi dört santimetre olduğu görülmektedir. Fotoğraf veya çizime yer verilmeyen derginin Selanik dışında Manastır, Üsküp, Kosova, Siroz ve İstanbul'a ulaştığı bilinmekle birlikte tirajına dair bir bilgi yoktur.¹⁴

Gonca-i Edep'in kurucusu ve sahibi Muallim Sa'di Efendi'dir. Osman Tevfik Bey'in ismi de yedinci ve sekizinci sayılarda imtiyaz sahibi vekili olarak geçmektedir. Gençler tarafından gençler için çıkan bir dergi olarak gözüken *Gonca-i Edep*'in her sayısının ilk sayfasında karşımıza şu kıta çıkar:

"Bir neşve-i tarabdır
Nev-restegân-ı şehre
Bir gonca-i edebdir
Bu bağ-ı feyz-i dehre"
(Odabaşı, 2009: 27).

Yukarıda adı geçen dergi yazarlarının çoğunun Sabataycı¹⁵ kökenden gelmesi, *Gonca-i Edep* dergisine Sabatay bahislerinde sık atıf yapılmasına sebep olmuşsa da dergi okunduğunda Sabatay Sevi'den olumlu ya da olumsuz hiç bahsedilmediği görülecektir.¹⁶ Dergide tercüme, tebrik yazıları, bunlara cevaplar, çeşitli açıklamalar, lügaz sütunu, şiirler, edebi ve didaktik metinler görülür. Derginin ilginç özelliklerinden biri de Osmanlı / Türk basınında 1870'ten sonra görülen promosyon uygulamasını kullanmasıdır. İlk kez üçüncü sayıda bir bilmece sorularak, bu bilmeceyi bilene derginin hediye edileceği söylenmiştir.¹⁷ *Gonca-i Edep*'in ana mesajları ilerleme/gelişme, eski adetlere ve batıl fikirlere karşı değişimi ve yeniliği savunma, maarif, sebat etme, tembelliğe ve sefahate karşı çok çalışma, güzel/iyi ahlaklı olma, birlik olma, sosyal yardımlaşma gibi sayılabilir. Din konusuna doğrudan hiç girilmeyen derginin genel olarak laik bir anlayışa sahip olduğu söylenebilir.¹⁸

Derginin yazı işlerinde olduğunu bildiğimiz ve bazı sayılarda "imtiyaz sahibi vekili" olarak anılan Osman Tevfik Bey, ünlü gazeteci yazar Ahmet Emin Yalman'ın (1888-1972) babasıdır. Mustafa Kemal Atatürk'ün hat öğretmeni olan Osman Tevfik Bey, zamanının ilerici aydınlarından biridir. Torunu Ali Yalman'ın verdiği bilgilere göre tablolar edinen, kravat takan, çocuklarını

14 Odabaşı, s. 26-27.

15 Sabatay Sevi ve Sabataycılıkla ilgili detaylı bilgi için bakınız: Gershom Scholem, *Sabatay Sevi Mistik Mesih*, Kabcacı Yayınları, İstanbul, 2011; Abdurrahman Küçük, *Dönmeler Tarihi*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2010; Paul Dumont, Çev. Ali Berktaş, *Osmanlılık, Ulusçu Akımlar ve Masonluk*, YKY, İstanbul, 2000.

16 Odabaşı, s. 27.

17 A.g.c., 27.

18 A.g.c., s. 35.

Batılı düşünce tarzıyla yetiştiren, birden fazla yabancı dil bilen ve çocuklarına da yabancı dil eğitimi aldırın, aynı zamanda muhafazakâr düşünceye de saygı ve hoşgörölü yaklaşın bir isimdir.¹⁹ Derginin düzenli yazarları arasında dikkat çeken bir diğeri isim de Selanikli Fazlı Necip'tir (1864-1932). Selanik doğumlu olan Fazlı Necip, Osman Tefvik'in kayınpederinin kardeşidir. Kendi imzasıyla neşrettiği yazıların çoğunluğu fen ile alakalı olmakla birlikte, imzasının görüldüğü ilk yayın organı da *Gonca-i Edep*'tir. Dergideki sekiz yazısının biri Fransızcadan tercümedir.²⁰ Düzenli yazarların diğeri Sadı (imtiyaz sahibi Muallim Sadı), A. Emin²¹, İbrahim Nazmi, Abdi Fevzi, Musluhiddin²², Osman Adil olarak sıralanabilir. Aynı zamanda dergiye dışarıdan da çok sayıda yazı gelmekte ve bu yazıların önemli bir kısmı Selanik'in aydın kesiminden isimlerin imzasını taşımaktadır. Okurlardan gelen bu yazılar, dergi yönetiminin takdimiyle okura sunulur. Konuk yazar kimi zaman mesleğiyle kimi zaman ailesiyle takdim edilir. Bu takdim unvanları, hem derginin okur kitlesinin niteliğini hem de dergiye verilen önemi göstermesi bakımından dikkate değerdir:

- Ruhi-i Sani Veyis Paşazade
- Cezayir-i Bahr-i Sefid Mektupçusu
- Nafia Nezaret-i Celilesi Meclis Kalemı
- İsmail Vapur-ı Hümayunu Seyr-i Sefayin Memuru
- Misafireten Şehrimizde Bulunan Dersaadetli Gümrükçüze
- Şehrimiz Gençlerinden
- Selanik Karantina Katibi
- Mekteb-i Terakki Muallim Muavinleri
- İnas Rüştiye Mektebinden Muhrec
- İsmail-i Vapur-ı Hümayunu Süvarisi
- Bir Zat-ı Pürkemal
- Üsküp Muhasebecisi
- Mekteb-i Osmani Muallim-i Evveli
- Mekteb-i Terakki'den Muhrec
- Selanik Aşar Nezaret Kalemı Tahrirat Kâtibi
- Veyzî Paşazade Ali Ruhi
- Mekteb-i Osmani Fransız Muallimi Muavini

19 Ali Yalman, "Önsöz", *Selanik'te Osmanlı Matbuatı Gonca-i Edep*, Turkuaz Yayınları, İstanbul, 2009, s. 15.

20 Şahin, s. 1-4.

21 Arda Odabaşı adı geçen makalesinde (Elif) Emin imzasının kime ait olduğunun bilinmediğini ancak Osman Tefvik'in babası Ahmet Emin olabileceğini söylemiş (s. 33), *Gonca-i Edep*'i latin harflerine aktaran Şeyda Aysun Oğuz ve Sevgül Korkmaz da A. Emin'i tercih etmişlerdir.

22 Arda Odabaşı, adı geçen makalesinde Musluhiddin imzasının Musluhiddin Âdil Taylan olabileceğini söyler (s. 32).

- Manastır Vilayeti Defterdar-ı Sabıkı
- Maarif Nezaret-i Celilesi Kütüphaneler Teftiş ve Muayene Memuru
- Mütevaffa Merd-i Garib
- Selanik Müddeiumumi Vekili
- Kosova Vilayeti Matbaa Müdürü
- Siroz Mahkeme-i Ticaret Reisi
- Mektubi Kalemî Ketebesi
- Mekteb-i Terakki Dördüncü Sene Şakirdanı
- Selanik Aşar Nezaret Kalemî Tahrirat Katibi
- Şemsi Efendi'nin Mektebi Dördüncü Sene Şakirdanı
- Şura-yı Devlet Reisi Devletlü Akif Paşa Hazretlerinin Mahdum-ı Alile-ri Ezkiya-yı Üdebadan
- Kolağası
- Alay Beyi
- Mezra-i Maarif Muharriri
- Mekteb-i Terakki Muallimi
- Meşhur Murad Hanzadelerden
- Vilayet Maarif Meclisi Azası
- Selanik Mektubi Kalemî
- Selanik Pazar Dergahı Postnişi

Gonca-i Edep'te toplam yedi tercüme yer verilir. Tamamının Fransızcadan çevrildiği görülmekle birlikte, bazı yazıların kimin eserinden çevrildiğine dair bir bilgiye yer verilmemiştir. *Gonca-i Edep*'te yer alan tercümele şöyle sıralanabilir:

- Arılar: A. Emin (Fransızcadan tercüme, 1. Sayı)
- Halet-i Nezde Bir Masum: Dersaadetli Gümrükçüzade Fazıl Beyefendi (Fransız yazar Madam Segale'nin eserlerinden tercüme, 2. Sayı)
- Mütalaa: Fazlı Necib (Fransız Lebro'nun eserlerinden tercüme, 2. Sayı)
- Eğer Bir Kuşcağz Olaydım: A. Emin (Fransızcadan tercüme, 3. Sayı)
- Mevt: Hasan Pertev Efendi (Fransızcadan tercüme, 4. Sayı)
- Hareket-i Arz: Rasim Efendi (Fransızcadan tercüme, 7. Sayı)
- Mai Menekşe (Alman şairi Peşe'nin, Fransız yazar Dmar'ın tercümesinden Türkçe'ye aktarılmış, 7. Sayı)

Gonca-i Edep'in gerek tercümele gerekse telif yazılarına baktığımızda derginin neredeyse tamamının didaktik bir içeriğe sahip olduğunu görürüz.

“Neredeyse” kelimesi ile kısıtlamamızın sebebi de dergide şiir ve bilmecelere de yer verilmesidir. Öyküler de mektuplar da denemeler de okuru bilgilendirme amacı taşır. Bu yönüyle adeta öğütlerle dolu bir okul kitabını andırır *Gonca-i Edep*. Okura hem ahlaklı hem de bilgili olmasını öğütler. Arılar ve filler hakkında yazıların yanı sıra yıldızlar, güneş sistemi, dünyanın hareketi, gece ile gündüzün oluşumu, rüzgârın sebebi, yanardağlar, cismin halleri, ışık, inci, su, karbon maddesi, dinamit, tuz, hava gazı, baran ve tufan, hareket kanunu, Jeoloji ilmi ve mevsimlerin oluşumu üzerine bilimsel makalelere; Napoli şehri, Nil nehri, Mısır ülkesini tanıtan bilimsel nitelikte coğrafya yazılarına yer veren dergide sanayiden de bahsedilmekte ve hatta Kristof Kolomb’a dair bir yazı bile bulunmaktadır.

Çok yönlü öğretici kimliğinin yanında eğitici kimliği de baskın bir dergidir *Gonca-i Edep*. Edep, sebat, hikmet, nasihat, adetler, ahlak, birlik, tahsilin önemi, hakaretin kötülüğü, tembelliğin zararları dergide ele alınan konulardan birkaçıdır. Eğlencenin gerekli olup olmadığına dair bir yazı dizisi, müsvedde kâğıdının nasıl kullanılacağına dair bilgi, mesajı olan bol nasihatli ve duygusal üslupla kaleme alınmış öyküler... hepsi *Gonca-i Edep*’in didaktik içeriğine örnek olarak gösterilebilir. Böylece içeriğine bir bütün olarak baktığımızda karşımıza üç ana başlık çıkar: Edebiyat, Doğal bilimler ve Ahlak/Eğitim.²³

Derginin dikkat çeken bir diğer özelliği de yazıları takdim ederken yahut sonuna ekledikleri “Muharrirler” imzalı teşekkür/takdir notlarıdır. Örneğin “Şehrimiz Gençlerinden Ağâh Beyefendi’nin” takdimiyle sunulan okur mektubunun altında şu cümleler yazar: “Teveccühât-ı alilerine teşekkürle mukabele eyleriz. Asar-ı alilerinden biri derç olundu. Diğeri de gelecek nüshayı tezyin edecektir.”²⁴ Latif Efendi imzalı bir beyit de şu cümleyle takdim edilir: “Mezra-i Maarif Muharriri Mehmed Latif Efendi’nin Gayet Latif ve Manidar Bir Beytidir.”²⁵ Tebrik notları kimi zaman uzunca yorumlar da içerir. Notlardan bazıları ise Sadi imzasını taşır. Derginin okurlarıyla nezaketli ve şeffaf bir ilişki içinde olması, dergiyi bir aile havasına sokmuş, karşılıklı etkileşim içinde bir iş ortaya konulduğunu hissettirmiştir. *Gonca-i Edep*, şüphesiz bu özelliğiyle de döneminin kıymetli dergilerinden biri olduğunu göstermektedir.

Son sayısında kapanacağına dair herhangi bir işaret bulunmayan dergide, aksine “Bazı zevattan alınan asar gelecek nüshayı tezyin edecektir”²⁶ cümlesi ile on ikinci sayının çıkacağını ima etse de, maalesef on birinci sayı derginin son

23 Odabaşı, s. 34.

24 Şeyda Aysun Oğuz-Sevengül Sönmez (Haz.), *Selanik’te Osmanlı Matbuatı Gonca-i Edep*, Türkuaz Yayınları, İstanbul, 2009, s. 69.

25 A.g.e., s. 164.

26 A.g.e., s.186.

sayısı olarak kalmıştır. Ancak *Gonca-i Edep* yazarları yazmayı bırakmamışlardır. Onların adlarına kısa bir süre sonra, aralarında Tefvik Fikret, Mehmet Rauf, Halit Ziya gibi isimlerin de olduğu *Mütalaa* gazetesinde tekrar rastlarız. İlerleyen yıllarda bu isimlerin bazılarıyla başka gazete ve dergilerde de karşılaşmaya devam ederiz. *Gonca-i Edep*, ilerici bir zihniyetin bir aile gibi bir araya gelip bir şeyler üretmeye çalıştığı samimi ortamı ve romantik mizacıyla, şüphesiz Balkan matbuatı arasında kendine önemli bir yer edinmiştir.²⁷

²⁷ Destegi için TÜBİTAK 2211-A burs programı yetkililerine teşekkür ederim.